

חבל נחלתו

סימן כו

צורת כוכב ואיסור ציורה

כדמות שמשים ולא לגבי ע"ז.
ונראה ללמוד זאת מדברי הרמב"ם במורה הנבוכים (ח"ג פרק מה): "וידוע שהאנשים ההם היו בונים היכלות לכוכבים והיו משימים בהיכל ההוא הצורה שהיו מסכימים לעבדה, ר"ל צורה מיוחדת לכוכב אחד או לגלגל אחד, וצונו אנחנו שנבנה היכל לשמו יתעלה ונשים בו הארון שיש בו שני לוחות אבנים שבהן אנכי ולא יהיה לך, וכבר נודע שפנת אמונת הנבואה קודמת לאמונת התורה". למדנו מדבריו שצורת הכוכב היא כדברי הרמב"ם בפה"מ צורה שייחסו לכוכב מסויים אבל סתם כוכב אין לו משמעות.

ב. ועפ"ז נראה לי לישב את תשובת הרב זצ"ל. אמנם דברי הראי"ה קוק בדעת כהן (סי' סד) שהצורה שנאסרה היא מה שיחסו העכו"ם לאותו מזל או כוכב כגון מרכבת השמש וכד'. ודברים אלו מוקשים מצורות הלבנות שהיו לר"ג בעלייתו, שהרי ודאי כשבדק את העדים ושאל להם כזה ראית הראה להם את הלבנה כמו שנראית בשמים, וכמש"כ הרב כהן בתשובתו. אמנם ניתן לחלק בין לבנה או שמש שהם דבר מסויים, לבין כוכבים, שבכוכב אחד ללא מבנה מסויים (כימה או כסיל וכד') אין משמעות לכוכב ולא נאסר. עוד ניתן לתרץ שאפילו הקושיה על ר"ג היא לא מהלבנה גופה, אלא ר"ג כדי לבדוק את העדים היה מראה להם את צורת השמים עם הכוכבים בהם. והיה מראה להם את גרמי השמים שהכירו העדים (כגון מזל אריה או או דגים וכד') יחד עם החמה וזה נאסר מצד כוכבים

כבוד הרב... כתב בחוברת עיטורי כהנים (אדר תשס"ד) תשובה ארוכה הדנה בהדבקת כוכבי נייר על תחפושת. מקור האיסור מהנאמר בע"ז (מג ע"ב): "לא תעשון אתי – לא תעשון כדמות שמש המשמשין לפני במרום". הרב... האריך ודן בחומר האיסור מדאורייתא או מדרבנן, ואם דרבנן מאיזה טעם. בולט או שוקע, האם מותר בעשיית אחרים ואם מותר להשהותם ואם איסור שהיה דאו' או דרבנן. ומביא את תשובת הראי"ה קוק בשו"ת דעת כהן ומשיב עליה. וסופו נדחק להתיר עפ"י מנהג ישראל, ועפ"י ספק ספיקא ועוד טעמים.
ונראה לענ"ד להעיר על דבריו.

א. לא מצאנו בשום מקום מהי צורת כוכב! כדור או כוכב, מגן דוד או בעל חמש קצוות, או שבע או שמונה? ואי אפשר לאסור דבר שלא הוגדר. וכל צורה תחשב לחלקית כמו חצי לבנה וכד' (עי' שו"ת שו"מ מה' א ח"ג סי' עא).

בש"ס ופוסקים נאמרו 'כוכבים או מזלות', ונראה לענ"ד שלא נאסרו אלא כמה כוכבים היוצרים כעין צורה מגלגל המזלות (מזל מאזניים וכו') ששייכים לחודשים וכד', אבל צורת כוכב כפי שמציירים לא נאסר לעשותה.

ועוד, הרי איסור 'כדמות שמש' הוא כדי שיוכל לזהות את הדבר, אבל בצורת כוכב אין זיהוי לשום כוכב והיא כצורת אדם ללא פנים, ובניגוד לשמש וירח שהצורה מובהקת וידוע למה הכונה, הרי כוכבי השמים לרוב אינם מזהים, וא"כ אין לצורת כוכב פרטית שום משמעות לא

חבל נחלתו

האבר מן צורת עבודת כוכבים הנכבדת הרי היא באיסורה עד שיודע לו שהעובדי כוכבים עובדיה בטלחה". הא קמן, שלא דיבר בצורת כוכב במובן של תמונת כוכב בעל שש או שמונה קצוות וכד'.

ה. וכן נראה מתשובת הרדב"ז (ח"ד סי' קז): "לפי שחזק הוא לעובדי כוכבים ומזלות בכל מקומות מושבותם ודירתם שמציירים אותו הכוכב שעובדים בבית תפלתם ובבית ועדם ועל פתחיהם ועל הנס שלהם. כללא דמלתא אין בית ולא כלי מכובד אשר אין שם מת, ואומרים שזה הוא הגדול שבכולם **ועל כן מציירין אותו עם כתר בראש אותו הכוכב** או דבר אחר ואע"ג דבנדון דידן אין הצורה דומה לצורה שהם עובדים שפעמים עושים אותה בעלת כנפים כנשר לעוף מ"מ גם הם לפעמים מציירין אותו בלא כנפים ובלא דבר אחר".

וע"כ נראה לענ"ד להלכה ולא למעשה, שלפחות לגבי כוכבים כאשר אין יוצרים בחיבור כמה מהם צורת מזל, ואין להם צורה שייחסו להם העכו"ם, אלא זוהי הפשטה בצורת כדור או כוכב וכש"כ על בגד וכד' אין לאסור.

ומזלות, אבל השאלה אינה מצד עיגול הלבנה עצמה.

ג. עוד צריך להחליט, עד כמה הפשטה של ציור תאסור. כגון הסמל של בנק המזרחי שהוא ציור מופשט של השמש וכי אף הוא יאסר? והאם ההפשטה מתירה בעשייה. וכ"ז לשיטת החולקים על הרב זצ"ל, אמנם לפי תירוצו של הרב זצ"ל שאלה זו אינה נצרכת.

ד. ונראה להוכיח כדברינו ממשנת ע"ז (פ"ג מ"ד) "שאל.. את ר"ג בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרוטידי"..." וכתב הרמב"ם בפה"מ: "שם כוכב נוגה... והיה במרחץ זה צורת נוגה". ואין הכונה לכוכב או לכדור אלא לצורה המזוהה עם הכוכב. אבל סתם כוכב אינו זיהוי לכלום וע"כ לא נראה שנאסר.

וכן נראה להוכיח מדברי הרמב"ם (הל' עכו"ם פ"ז ה"ז): "צלמי עבודת כוכבים הנמצאים מושלכים בשוקים או בתוך הגרוטאות הרי אלו מותרין ואין צריך לומר שבדי צלמיהן, אבל המוצא **יד מצורת כוכב או מזל או רגלה** או אבר מאיבריה מושלך הרי זה אסור בהנאה הואיל וידע בודאי שזה

סימן כז

מסירות נפש המונית

האם מסירת הנפש של אנשי גמלא ומצדה וכן הקהילות בגזרות תתנ"ו היתה עפ"י ההלכה?

תשובה

נושא השאלה קשה וכבד ואיני ראוי

שאלה

אנשי גמלא קפצו לתהום כדי לא ליפול ביד הרומאים. אנשי מצדה הרגו עצמם. בגזירות תתנ"ו הרגו איש את אחיו ואת זרעו כדי לא ליפול לידם ולהמיר דתם ח"ו.